

S Z E M L E

ÉLNI FOG EZ A NÉP

A népfelszabadító harcok győzelmes befejezése országunk fejlődése tekintetében a korlátlan lehetőségek távlatát nyitotta meg. Politikai, gazdasági és kulturális életünk terén ledőltek azok az évszázados korlátok, amelyek akadályozták a fejlődést, amelyek kerékkötői voltak a népi erők kibontakozásának. A filmművészet, a filmgyártás terén az első kezdeményező kísérletezések már a megszállók elleni harc idején megtörténtek, az ország első szabad területein, egyelőre csak a lehetőségekhez mérten, természetesen szűk keretek közt. Ez volt a mai jugoszláv filmgyártás magja, mert a régi Jugoszláviában filmgyártásról nem is beszélhettünk. Mindössze egy-két primitíven előállított zsurnál és kulturfilmet készítettek. A felszabadulással ezen a téren is megindult a munka olyan mértékben és lendülettel, mint azt tapasztalhatunk egész országépítésünkben. Népi államunk biztosította a szükséges anyagi előfeltételeket, vállalatok alakultak és kezdett kifejlődni a fiatal jugoszláv filmgyártás. Sok akadályt kellett leküzdeni, amíg a munka kibontakozhatott, a káderhiány ezen a téren még fokozottabban éreztette hatását, mint máshol. Pedig az ország népei türelmetlenül várták az első hazai filmek elkészítését és bemutatását. Az egyre növekvő kulturális igények különösen a filmművészet terén jelentkeztek erőteljesen.

Mikor a sajtónk közölte a híreket az első hazai hangos-film közel bemutatójáról, a közönség várakozása még türelmetlenebb lett és amikor megjelentek egy-egy városban vagy faluban a »Szlavica« előadását hirdető plakátok, tömegek sorakoztak fel a mozik jegypénztárai előtt. Zsúfolt nézőterek előtt pergették első művész-filmünket és ez az érdeklődés még csak hatványozott mértékben fokozódott az »Élni fog ez a nép« bemutatásakor. A közönség, mert a maga történelmét látja a filmben, a leg-

nagyobb figyelemmel kíséri az előadást, észrevehető az a nagy hatás, amit a nézők ezreiben kivált ennek a filmnek a tartalma. Hatása nem mindennapi, hisz tárgya és képei ma már mind bennünk élnek. Így visszhangja mélyre hat és napokon keresztül a beszélgetések főtémája ez a film. Mindig visszatérünk egy-egy jelenetének megtárgyalására, s érezni azt a rendkívüli pozitív hatást, amelyet dolgozó tömegeinknél kiváltott az új jugoszláv filmgyártás kitünő terméke. Elsőrendű nevelő ereje van; egyszerű igazságával, témája nagyságával, művészi eszközökkel mutatja az utat, amelyen a dolgozóknak a legsúlyosabb történelmi pillanatokban haladniuk kell és amely valóban egyedül vezet ki abból a káoszából, ahová az uralkodó osztályok juttatták a világot.

Bosznia hegyei közt hősi harcát vívja a nép, amely nem alkuszik, hanem kérlelhetetlenül harcol a megszállás és a fasiszta elnyomás minden fajtája ellen. Harcol szabadságáért, függetlenségéért, fejlődése további előfeltételeinek biztosításáért. És a szabadságharcosok mind erőteljesebb csapásokat mérnek a gyűlölt ellenségre. Levegőbe repülnek a megszállók vonatai, hull az ellenség, mint kasa alatt a kővér, megért fű és a felhőkbe nyúló hegyromok fellett a harcok egy-egy sikeres akciója után felhangzik a győztes örömteli éneke. Napról-napra terebélyesedik a nép felszabadításáért folyó harc, ami nem is lehet másképp, hisz ezt a harcot az egész nép vívja, öreg, fiatal, férfi, nő és gyerek. Nem csak Bosznia népe harcol, hanem a többiek is, akik az egész ország területéről idesereglettek döntő párviadalra a hadadás ellenzőivel, a népeket eltiporni akaró fasiszmussal. Össze kell fogni, őszintén, minden hátsógondolat nélkül azoknak, akik a sötét erők elleneségei, mert azokat láthatatlan, de erős szálak fűzik egybe tekintet nélkül országhatárra, nyelvre. Ez a nép jobb jövőjéért folyó harc a magja

ennek a filmnek, ez kovácsolja egybe az »Élni fog ez a nép« cselekményét.

Felejthetetlen szép része a filmnek a csendes, kihalt Gremecsálji néptelen falu az ide nem messze dúló harc idején. A kihalt utcákon alig élőlény és messziről a hegyek fölött idemorajlik az ágyúk hangja. Ott, Kozarán, vívja a harcosokkal együtt élet-halál harcát a falu népe. Nem messze áll a harc és a faluban maradtak, néhány anya, fiatal lány, gyermek, aggodalmas, sötét arccal várják a híreket. Lovas futár vág át a falun. Az egyik házikó előtt megáll, vizet kér. Egy idősebb asszony feléje nyújtott edényét mohón emeli két kézzel szájához, miközben a kérdező, csupa-gond arcok felé pár szót mormol a súlyos harcokról. Tovább vágat és ismét bántó csend ül a falura. És az aggodalmaktól lassú, fáradt nőkezek, csak a hegyeken *tüli* küzdelemre gondolva, kibontják hajfonataikat, hogy mint a népi hagyomány mondja, a harcosok útjai ne kuszálódjának össze, szerencsésen és győztesen térjenek vissza.

A fegyveres harc szellemi forradalmat idéz elő. A grammati sors miatt kulturában elmaradt, elnyomott tömegekben megdöbbenő sorsukat és helyzetüket, kiutat keresnek az elmaradt életformák közül. Így kerül kézbe a ceruza, a füzet, így hajol kemény akaratú a könyv, az újság fölé a betűvetés rejtelmeit tanuló, haladni akaró paraszti fej. A harc a kitanult, ravasz, ellenséggel igen összetett, Nem elég a bátorság, tanulni kell, írni-olvasni, továbbképezni magát minden harcosnak, mindenkinek, aké haladni akar. A felszabadított területen a nép egyszerű fiai, az országépítés legegyszerűbb feladataitól kezdve az összetettebb államszervező feladatokig, nap mint nap új feladatok megoldása elé kerülnek. Ezért tanulni kell, ha lépést akarunk tartani a népek nagy versenyében, ha nem akarunk lemaradni a fejlődésben. Ezek a tények hatalmas változásokat idéznek elő a boszniai tájakon. A faluba került hajlotthátú professzornak bőven akad tennivalója. Kedvvel, sze-

rettel végzi munkáját, mert itt, a nehéz körülmények közt is, maradéktalanul megkapja fáradozásaiért azt, ami a tanítónak a legtöbbet jelent: a megbecsülést, a szeretet, a szabad kenyér testvéri megosztását. A darab legközvetlenebb jelenete, ahogy két kis parasztgyerek osztozkodik a nagy kincs, a ceruza kettévágásán, kinek jut a nagyobb fele? Ebben a jelenetben nincs semmi mesterkéltség, egyszerű eszközökkel a legművészibb hatást éri el a rendező.

Első művész-filmjeink igazolják, hogy kulturális életünk is milyen hatalmas változáson ment keresztül. A tőkés-világ idején holmi detektív, cowboy filmek és szerelmi límanádék segítették elterelni a tömegek figyelmét a munkás és a tőkés közötti viszony főproblémáiról. Ma már a dolgozók tiszta életszemléletét hirdetik filmjeink. Pár éves filmgyártásunk oly jelentős eredményeket ért el, amelyek a fejlődés legszebb távlatát nyitják meg filmművészetünk előtt.

Az eredmények elismerése természetesen nem jelenti azt, hogy filmjeink most már tökéletesek és nincsenek hibáik, amelyeket javítani kell. Az »Élni fog ez a nép« nem zárt kompozíciójú filmdráma. Pergő képeiben sokszor a dokumentáris film jellegét ölti és egyes jeleneteiben csaknem zsurnálszerű. Általában több realiztikus és művészi elem javára szolgálta. A filmben szereplő színészek még nem rendelkeznek megfelelő filmszínészi gyakorlattal. Színpadi színészek, akiknek még nem volt alkalmuk teljesen elsajátítani a filmművészet minden fortélyát. Sok ismerős arcot fedezünk fel a színészek között a noviszádi Nemzeti Színház művészei közül is, köztük a Krivo szerepét kitünően alakító Sztojckovics Alekszandrat, aki Jagoda öreganyját játszó színésznővel a legjobb alakítást nyújtotta. A tömegjelenetekben, amelyek sikerültebbek, mint a »Szlávicá«-ban, maga Gremecsálja népe működik közre. Nagyon sokan voltak közülük olyanok, akik maguk is átélték a filmben most

megisméülődő jeleneteket és ezért nem is esik olyan nehezükre valóban életesen megjárni a nagy történelmi napokat.

Második művész-filmünk különösen a fényképezés terén mutat lényeges fejlődést, ami érdekes meglepetéseket hozhat a közeli jövőben és ezért különös érdeklődéssel várjuk a következő filmek bemutatását. S ha tekintetbe vesszük, hogy jelenleg több mint 10 új művészfilm forgatása folyik, úgy ez azt is jelenti, hogy a jövőben az ország népeinek igényeit már nagyobb lehetőséggel elégítheti ki a jugoszláv filmművelés.

Kun Szabó György

SZÍNHÁZ

A MINISZTER FELESÉGE

»Ridentem dicere venum« — nevetette megmondani az igazat, de nem elmézően és nem is megbocsátóan, hanem könyörtelenül és éles, elítélő hangon, — ez a szatíra. És mivel mi a drámában nem mehetünk el vállvonogató nemtörődomséggel a kérdés mellett, hogy a színpadra kerülő darab tragédia-e, bohózat-e vagy éppen szatíra, mielőtt most tovább mennénk, föltétlenül meg kell határoznunk a műfaj követelményeit.

Humor vagy szatíra kell, — ugrik elénk a kérdés, ha a színházi bemutató tanulságait és az összhatást mérlegeljük?

A humor finom művészi eszköz és ha igazán művészi, akkor ártatlan is. Fölmentí, mintegy föloldozza az embert apró botladozásai alól, mert szereti. Nem tagadja meg tőle a rokonszeret, még akkor sem, ha ezek a botladozások nem csupán szavaiban, de hirtelen vagy akár meg gondolatlan cselekedeteiben megnyilvánulnak. De még a gúny eszközeihez sem nyúl, ment hősét menteni akarja, hogy átsegítse együgyűségein és megkaparintsa számára az elégtételt. A humor nemcsak nevetetni, de mélyen sajnáltatni is tud, hisz magáénak vallja mindazt, amit mond és azonosulni tud vele. A humor az

alkotó társadalomból hajt ki, annak a képét tükrözi a maga egészséges kacagásán is... A szatíra sokkal keményebb s amennyire művészi eszköz, annyira fegyver is, mert amikor a hulló, romboló társadalmat vagy életformát bírálja, annak belső bajait kutatja, a bajokban nem a fogyatékoságot látja, hanem a bűnt, amely a cselekedetek minden fondorlatában ott fészkel és benne él a szándékban is. A szatíra nem emberi botlásokat, hanem társadalmi betegségeket fed föl és péntégerre állít.

Nusics Branisláv alakjai nem bárgyú figurák, nem is botladozók, hanem a tőkés rendszer minden hájjal megkent kufárai, építői és szolgálkei. Apraja-nagyja mindaz. Ha a vígjátékem néha el is önti a darabot, mert Nusics szerette és tudta megnevetetni a közönséget, e mögött mégis ott érezzük a társadalombírálat sokszor szinte merészen éles hangját és az ítéletet is, amelyet oly könyörtelen csattanással kimond a hatalom, a vagyon felé kapaszkodó közsákmányoló osztály fölött.

Hiteles-e a kép? Nusics életműve és írói magatartása hitelesítették. Szerbiában és a régi Jugoszláviában a politikai és a társadalmi élet szatirikus arca. A »csarszija« messze a magasban, a nép fölött élt s kiket a polgári élet mohósága magával ragadott, azok is oda tartottak.

A nyárspolgár ebben a környezetben jó alanynak bizonyult, mert egyedüli vágya az érvényesülés és a fölötte élő nagytőkések, államférfiak és az államapparátus filiszterei életmódjának majmolása. Zsivka asszony, Popovics Szima miniszteri tanácsos felesége is fölfele néz, hogy lefele annál jobban taposhasson. A miniszteri előléptetés csak alkalom arra, hogy ez a rabbiátus törtető asszony megmutatkozzék a maga igazi valóságában és pillanatnyi tündöklésével fényt vessen mindarra, ami körülötte forrtog, zallik, ami voltaképpen körülveszi és ami az egész világának egyedüli lényege. Nincs egyetlen, olyan alak se kö-